

Martyna Roszkowska

DZIAŁALNOŚĆ W SZKOLNYCH KLUBACH EUROPEJSKICH JAKO DOŚWIADCZENIE DEMOKRACJI

Przedmiotem zainteresowania autora artykułu są swobodnie tworzone stowarzyszenia uczniów i nauczycieli działające pod nazwą Szkolnych Klubów Europejskich (SKE). Idea tych stowarzyszeń zrodziła się w Portugalii. Stanowią one podstawę portugalskiego projektu programu pod nazwą „Europejski wymiar w edukacji”, powstałego z inicjatywy Margaridy Belard w Portugalskiej Komisji Europejskiego Ośrodka Edukacji (Forum „Młoda Europa”... 1996). Szkolne Kluby Europejskie przyjęły się w różnych krajach europejskich¹, także w Polsce i są jednym z wielu przedsięwzięć polityki kulturalnej Wspólnoty Europejskiej podejmowanych w trosce o to, aby równoległe z dokonującą się integracją na płaszczyźnie ekonomiczno-politycznej w Europie działać na rzecz integracji w sferze społeczno-kulturowej, zmniejszania wzajemnego izolowania się kultur.

Warto zaznaczyć, że zrozumienie wagi popularyzacji idei wspólnoty i kształtowania świadomości społecznej istniało w krajach zachodnich już w początkowym okresie procesów integracyjnych. Już wówczas, choć były to tylko działania fragmentaryczne i związane ze sferą gospodarczą, zwracano uwagę na znaczenie szeroko rozumianej kultury, w tym edukacji. Uznawano, że kształcenie i wychowanie jest zasadniczym warunkiem osiągnięcia integracji Europy (Kwilecki 1969). Wyrazem realizacji tego postulatu było m.in. zalecenie przygotowania planu oświaty pod kątem wychowania młodzieży dla ponadnarodowej wspólnoty, wydane już przez sygnatariuszy paktu brukselskiego z 1948 r. Układ przewidywał ustanowienie współpracy kulturalnej między pięcioma państwami członkowskimi, zalecano też m.in. opracowanie podręcznika przedstawiającego podstawowe cechy kultury europejskiej (tamże).

---

¹ SKE istnieją w Austrii, Bułgarii, Chorwacji, Francji, Niemczech, Grecji, Irlandii, Holandii, Norwegii, Portugalii, Rosji, na Węgrzech i we Włoszech (zob. www.CIE.gov.pl).

Pojęcie „europeizmu” w dziedzinie edukacji oficjalnie pojawiło się po raz pierwszy w 1976 r. w Rezolucji Rady i Ministrów Wspólnoty Europejskiej z 9 lutego 1976 r. Później znalazło to odbicie w Traktacie z Maastricht, w artykule 126 rozdziału III (por. Rabczuk 1994). W dokumentach Unii odpowiednikiem tego terminu są *european dimension* i *dimension europeene*. W praktyce pod tym pojęciem rozumie się potrzebę kształtowania u młodzieży świadomości europejskiej oraz wzbogacania jej wiedzy o aspekty historyczne, kulturowe, gospodarcze Unii i jej państw członkowskich. Elementem tej polityki jest m.in. popieranie nauki języków obcych i międzynarodowej wymiany młodzieży (tamże).

W Polsce promocję europeizmu rozpoczęto po 1989 r. Po podpisaniu Układu Europejskiego 16 grudnia 1991 r. stało się sprawą ważną podjęcie działań upowszechniających wśród młodzieży wiedzę o UE i wprowadzenie do programów szkolnych problematyki europeizmu, edukacji w tym zakresie. Konieczne stało się rozwijanie możliwości współpracy młodych ludzi, wymiany doświadczeń, poglądów, usuwanie barier językowych, stworzenie forum do dyskusji (zob. Rabczuk 1994; Roszkowska, Zdulski 2000).

Dużą rolę we wspieraniu tego procesu odgrywają w Polsce rozmaite fundacje i zrzeszenia działające w środowisku młodzieży, z tego choćby względu, że to ona poddawana jest oddziaływaniom wychowawczym i to jej świat stawia dzisiaj największe wymagania, którym musi sprostać. Ona też stanowi bazę przyszłych elit politycznych i intelektualnych, będzie twórcą i użytkownikiem przyszłej, zintegrowanej Europy.

Podstawową funkcją zrzeszeń, jak podkreślają znawcy problematyki, jest zbiorowe dążenie i osiągnięcie wyznaczonych celów. Istotną ich cechą jest to, że przynależność do nich jest całkowicie dobrowolna. Ludzie przynależący do nich – oprócz zmierzania do osiągnięcia celów, co do których mają wewnętrzne przekonanie – mają ponadto wpływ na określanie perspektyw rozwojowych stowarzyszenia, kierunków i metod działalności. Wstępowanie w szeregi określonego stowarzyszenia z jednej strony daje możliwość rozwoju intelektualnego, doskonalenia się, a także pozwala odnaleźć swoją tożsamość, z drugiej zaś – uczestnictwo w nich stanowi dobre uzupełnienie procesów edukacyjnych realizowanych przez szkołę (Kielska 2000).

Szkolne Kluby Europejskie zaczęły powstawać w Polsce już na początku lat dziewięćdziesiątych² i do dziś stanowią jedną z podstaw działającego w naszym kraju Ruchu Europejskiego (Czachór brw). Główny cel programu to rozwijanie wśród dzieci i młodzieży świadomości europejskiej, „nie

² Działalność Szkolnych Klubów Europejskich na obszarze Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr i woj. lubuskiego szeroko opisuję w artykułach: (Roszkowska 1999) i (Roszkowska, Kaczmarek-Murzyniec 2000).

skupionej na samej Europie, lecz ukierunkowanej na rozwój Europy w kontekście całego świata” (*Kluby...*).

Program ten zwraca się do wszystkich grup wiekowych. Obejmuje on zarówno przedszkolaki, jak i młodzież starszą. Istotną rolę przypisuje szkole. Winna ona odgrywać znaczącą rolę w kształceniu młodych Europejczyków, przyszłych obywateli Europy. Celem SKE jest :

- 1) przygotowywanie i aktywne uczestnictwo młodzieży w życiu i pracy integrującej się Europy,
- 2) kształtowanie i rozwijanie przyjaźni oraz współpracy z młodzieżą krajów europejskich, rozwijanie wzajemnej tolerancji, szacunku,
- 3) propagowanie idei zjednoczenia,
- 4) przyczynianie się do uświadomienia współzależności świata i Europy oraz potrzeby współpracy,
- 5) zachęcanie odpowiednich instytucji do pomocy w szerzeniu informacji o Europie, instytucjach europejskich, krajach członkowskich Wspólnoty i Rady Europy, dziedzictwie kulturowym i środowisku naturalnym, wyzwaniach stojących przed Europą, celach integracji europejskiej, przyczynianie się do zrozumienia pluralizmu obejmującego i podobieństwa i różnice,
- 6) zachęcanie rodziców do podejmowania współodpowiedzialności za projekty edukacyjne w szkołach biorących udział w programie „Europejski wymiar w edukacji”,
- 7) rozwijanie u uczniów, jako młodych obywateli Europy, poczucia odpowiedzialności zwłaszcza za pokój, obronę praw człowieka oraz ochronę środowiska i spuścizny kultury (*Kluby...*).

Do zadań Szkolnych Klubów Europejskich należy m.in. organizowanie konkursów i wystaw na tematy związane z Europą, wymiana doświadczeń i wiedzy z innymi klubami europejskimi w kraju i za granicą, organizowanie i obchodzenie Dnia Europejskiego. Każdy z Klubów zazwyczaj ma swój symbol i motto (tamże).

Działalność wszystkich Szkolnych Klubów Europejskich oparta jest na tych samych założeniach, jednak sposób ich realizacji, rodzaj działalności, organizacja znacznie może się różnić. Wszystko zależy od możliwości szkół, wieku uczniów, środowiska lokalnego i różnych organizacji i instytucji wspomagających. Znaczną rolę odgrywają sami nauczyciele, ich zaangażowanie, entuzjazm i kreatywność.

Dużą dynamikę działania wykazuje Polska Fundacja im. Roberta Schumana. W ramach swojej działalności prowadzi różne programy i projekty dotyczące edukacji europejskiej. Najważniejszym wydarzeniem w skali kraju są coroczne Polskie Spotkania Europejskie, które zaczęły się od maja 1994 r. („Goniec Oleski” 2000). Podobną działalność proeuropejską prowadzi Pol-

ska Rada Ruchu Europejskiego, która realizując różne projekty, wspiera i propaguje zakładanie Szkolnych Klubów Europejskich. Równie interesujące działania są prowadzone w obszarach regionalnych i na poziomie województw przez organizacje pozarządowe i władze samorządu lokalnego (zob. Roszkowska 1999).

W 1999 r. na terenie kraju działało 336 tego typu stowarzyszeń. Ich rozkład liczbowy w poszczególnych województwach przedstawia tabela poniżej.

Tabela 1

Kluby Europejskie wg województw

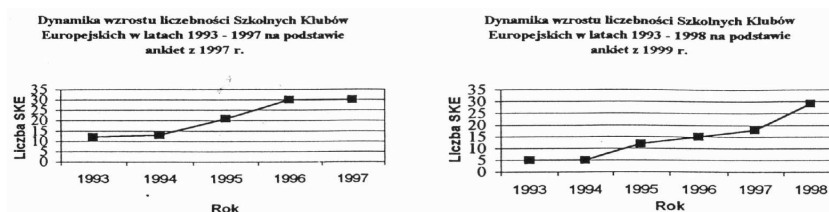
Województwo	Szkoły podstawowe	Szkoły średnie	Razem
Dolnośląskie	37	30	67
Śląskie	24	34	58
Mazowieckie	13	17	30
Łódzkie	7	21	28
Opolskie	15	11	26
Lubuskie*	11	8	19
Małopolskie	2	15	17
Kujawsko-Pomorskie	5	12	17
Lubelskie	7	7	14
Wielkopolskie	3	10	13
Pomorskie	4	8	12
Zachodniopomorskie	6	4	10
Warmińsko-Mazurskie	4	5	9
Podkarpackie	5	2	7
Podlaskie	3	3	6
Świętokrzyskie	1	2	3
Razem	147	189	336

Źródło: „Goniec Oleski” 16 IX 2000.

* W 2001 r. w woj. lubuskim takich klubów było już 42 (18 w szkołach podstawowych i 24 w szkołach ponadpodstawowych).

Dynamikę wzrostu liczebności Szkolnych Klubów Europejskich w latach 1993–1998 na podstawie ankiet z 1999 r.³ ilustruje wykres z następnej strony.

³ Raport został opracowany przez trenera – edukatora Sierra-Peie Andrzeja Grucę, autora pracy dyplomowej *Szkolne Kluby Europejskie – forma przygotowania i uczestnictwa w procesie edukacji europejskiej*, obronionej pod kier. prof. dra hab. Henryki Kwiatkowskiej w Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku.

Źródło: „Goniec Oleski” 16 IX 2000.

Można powiedzieć, że nurt zmian systemowych w Polsce nie wszystkich porywa z jednakową siłą. Jedni bronią się przed zmianami, inni – chcąc nie chcąc – poddają się im, a jeszcze inni sami ochoczo w nich uczestniczą. Młodzież z SKE, uczestnicząca z własnej woli w tego typu stowarzyszeniu (ich działalność odbywa się poza lekcjami), jest poddana w porównaniu z młodzieżą do nich nienależącą szczególnym dodatkowym edukacyjnym oddziaływaniom proeuropejskim. To uczestnictwo daje im często podstawy do tego, by określać się mianem „prawdziwych Europejczyków”.

Ze względu na niezwykle popularność tego stowarzyszenia wśród młodzieży, postanowiliśmy przyjrzeć im się nieco bliżej. Wiosną 2001 r. przeprowadziliśmy badania na obszarze woj. lubuskiego, we wszystkich szkołach ponadpodstawowych, w których działały SKE.

Problem przygotowania Polski do wejścia i funkcjonowania w ramach Wspólnoty Europejskiej ściśle wiąże się m.in. z budowaniem społeczeństwa demokratycznego, obywatelskiego. Jego kształtowanie zajmuje wysoką pozycję w europejskich programach politycznych i edukacyjnych. Dlatego celem badań było uzyskanie informacji, czy i w jakim stopniu członkowie SKE przejawiają pozytywne postawy wobec demokracji, a tym samym określenie miejsca SKE w strukturze instytucji wspomagających przygotowywanie młodych ludzi do życia w nowej rzeczywistości politycznej i społecznej.

W niniejszym opracowaniu, spośród szerokiej gamy pytań, jakie zadawaliśmy członkom SKE, wybraliśmy jedynie te ujawniające stosunek badanych do uczestnictwa w tego typu stowarzyszeniu oraz opinie na temat ich działalności.

Dobór grupy respondentów do badań miał charakter celowy. Objęto nimi członków SKE w wieku 15–18 lat. Główną metodą, za pomocą której prowadzono badania, była metoda ankiety audytoryjnej. Jako metody uzupełniające wykorzystano swobodne rozmowy z uczniami i nauczycielami oraz analizę dokumentów związanych z działalnością SKE. Badania poprzedzono zdobywaniem informacji na temat obiektu i terenu badań. W rezultacie rozmów z osobami bezpośrednio zaangażowanymi w tego typu działalność i odpowiedzialnymi za realizację projektów związanych z edukacją

europijską, w tym i za popularyzowanie Szkolnych Klubów Europejskich na terenie woj. lubuskiego⁴, uzyskano listę wszystkich klubów działających na tym obszarze wiosną 2001 r. Spośród 42 klubów wybrano działające tylko w szkołach ponadpodstawowych. W rezultacie do badań wyselekcjonowano 24 kluby, z czego kilka wyłączono, ponieważ były one dopiero w organizacji. Ostatecznie w badaniach wzięła udział młodzież z 21 klubów działających w gimnazjach w Torzymiu, Bobrowicach, Brodach Żarskich, Tuplicach, Żarach, Szprotawie, Gubinie, w liceach ogólnokształcących w Zielonej Górze, Lubsku, Gorzowie Wlkp., Wschowie, Żaganiu, w Zespole Szkół Spożywczych w Nowej Soli, Zespole Szkół Mechanicznych i Budowlanych w Nowej Soli, Zespole Szkół Samochodowych w Zielonej Górze, Zespole Szkół Zawodowych w Sulechowie.

W sumie badaniami objęto 246 osób. 39% ankietowanych stanowili uczniowie liceów ogólnokształcących (LO), 10,3% uczniowie liceów zawodowych (LZ) i 50,6% uczniowie gimnazjów. Zdecydowana większość badanych (73,0%) określiła siebie jako uczniów uzyskujących w szkole oceny dobre i bardzo dobre.

Młodzież o Szkolnych Klubach Europejskich – wybrane aspekty

Prosiliśmy młodzież o wskazanie motywów skłaniających ją do uczestnictwa w Szkolnym Klubie Europejskim⁵. Najwięcej osób (55,0%) zadeklarowało, że zasadniczym motywem przystąpienia do niego jest chęć poszerzenia wiedzy na temat krajów Unii Europejskiej i „własny rozwój”. Dla 3,9% ankietowanych najważniejsze były wyjazdy, 3,0% wymieniło zainteresowanie polityką, a 2,6% osób stwierdziło, że należą do SKE z przymusu. Dla 1,6% najważniejsze były spotkania z ciekawymi ludźmi. Najczęściej wymienianymi przez młodzież formami spędzania czasu w SKE były kolejno, według hierarchii wskazań: debaty – wymieniło je 57,5% badanych, oglądanie filmów – 4,8%, wyjazdy – 1,9%, wykłady – 1,9%. Nie udzieliło odpowiedzi aż 16% respondentów.

Sposobność rozmawiania o sprawach trudnych, a do takich zaliczają się niewątpliwie rozmowy o polityce, powoduje, że osoby takie częściej wiedzą, co myśleć o sprawach społecznych. Istnieje też prawdopodobieństwo, że częściej aniżeli inni będą one zachowywać się jak przystało na „prawdziwych demokratów”.

⁴ Pod koniec sierpnia 1998 r. zostało zarejestrowane Stowarzyszenie Lubuski Komitet Europejski z siedzibą w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze.

⁵ Pomysł zastosowanych niektórych konstrukcji pytań zaczerpnięto z badań sondażowych przeprowadzonych w 1995 r. przez M. Grabowską, K.E. Siellawę-Kolbowską, A. Sułka, T. Szawiela i K. Kosełę zebranych w opracowaniu (*Młodzież szkolna...* 1999).

Dyskusje na temat polityki międzynarodowej zdaniem 39,0% ankietowanych odbywają się często, 35,7% stwierdziło, że czasami. Wariant „nigdy” wybrało 15,4% osób, a 10% przyznało się do tego, że nie wie. Zdaniem 34,4% badanych na zajęciach SKE prowadzone są często rozmowy na tematy związane z Polską, natomiast 40,3% stwierdziło, że tego rodzaju dyskusje odbywają się tylko czasami. Negatywnie pod tym względem oceniło kluby 15% respondentów, a 10% stwierdziło, że nie wie nic na ten temat. Niewiedza ta może być wynikiem tego, iż pewna część przebadanej młodzieży (32,3%) w trakcie prowadzonych badań była członkiem SKE mniej niż pół roku i być może nie miała okazji zetknąć się z tego rodzaju zajęciami.

Badania pokazują też, że takie dyskusje odbywają się nieco częściej w klubach istniejących w liceach ogólnokształcących. 47,9% młodzieży licealnej stwierdziło, że takie dyskusje podejmuje się często, a 27,0% było zdania, że czasami. W gimnazjum wariant „często” wskazało 34,1% ankietowanych, a 40,7% – „czasami”. W przypadku uczniów z liceów zawodowych odpowiedź „często” wybrało 29,2%, a 41,7% – „czasami”.

Istotne znaczenie w tworzeniu odpowiedniego klimatu w szkolnym życiu mają relacje uczniów z nauczycielami. O takich dobrych stosunkach mogą świadczyć m.in. odbywające się otwarte dyskusje na różne tematy i co najważniejsze, brak oporów ze strony młodzieży w wyrażaniu opinii. Na pytanie: „Czy możesz swobodnie wypowiadać się na spotkaniach SKE?” „zdecydowanie tak” odpowiedziało 73,1% ankietowanych, a 23,1% wybrało odpowiedź „raczej tak”. Można zatem powiedzieć, że zdecydowana większość członków SKE (92,6%) pozytywnie pod tym względem oceniła swoje kluby. Twierdzenie, że członkowie podczas spotkań mogą często otwarcie nie zgadzać się z nauczycielami w sprawach społecznych i politycznych wybrało 65,3% ankietowanych, wariant „czasami” wskazało 25,8% osób. Tylko 1,7% badanych stwierdziło, że nigdy nie można sprzeciwiać się nauczycielom, a niemający zdania na ten temat stanowili 11%.

Zdaniem zdecydowanej większości respondentów (80,1%) opiekunowie SKE generalnie szanują opinie młodzieży i zachęcają ją do ich wypowiedziania. Wariant „czasami” wybrało 13,3%, a 1,3% było zdania, że takie rzeczy w SKE w ogóle nie mają miejsca. Osoby niezdecydowane, które wybrały odpowiedź „trudno powiedzieć”, stanowiły 5,5%, a 4,1% osób nie udzieliło odpowiedzi.

Również większość badanych pozytywnie ustosunkowała się wobec stwierdzenia mówiącego, że opiekunowie zachęcają do dyskusowania o sprawach publicznych i społecznych, na temat których ludzie mają rozmaite poglądy. W tym przypadku wariant „często” wskazało 67,4% badanych,

a „czasami” – 18,2%. Negatywnie odniosło się do tego stwierdzenia ok. 5% młodzieży, nie miało zdania 9,3%, a nie udzieliło odpowiedzi 4,1%.

Ważną kwestią w demokracji są prawa i poszanowanie praw podmiotowych. W społeczności szkolnej prawem jest statut szkoły i kodeks ucznia. W przypadku SKE są to prawa i statut stowarzyszenia. 54,1% osób zadeklarowało znajomość tych praw, a 45,9% przyznało się, że ich nie zna. W rozbiciu na typy szkół najlepszą znajomością praw wykazali się uczniowie stowarzyszeń funkcjonujących w gimnazjach (59,8%), potem w liceach ogólnokształcących (50,5%). Na samym końcu pod względem ich znajomości znaleźli się uczniowie z liceów zawodowych (36,0%).

Uwarunkowań znajomości praw można szukać w cechach samych uczniów, a także w praktyce szkolnej. To, że jedni znają te prawa, a drudzy nie, można tłumaczyć także świadomym wysiłkiem stowarzyszenia zmierzającego do zaznajomienia swoich podopiecznych z ich prawami. Na pytanie, czy na spotkaniach SKE były omawiane prawa (i obowiązki) przysługujące członkom stowarzyszenia, 48,9% badanych stwierdziło, że opiekunowie omawiali te prawa i zachęcali do korzystania z nich. Zdaniem 29,1% osób opiekunowie tylko je omawiali, a 21,9% stwierdziło, że opiekunowie nie omawiali ich w ogóle.

Do poważnego traktowania prawa zachęca jego przestrzeganie przez samą władzę. Na pytanie: „Czy twoim zdaniem, w SKE przestrzegane są prawa ucznia?” – większość badanych (62,6%) zadeklarowała, że opiekunowie stowarzyszeń, do których należą, przestrzegają prawa w sposób bezwzględny, 30,8% zasugerowało, że zdarzają się od nich odstępstwa. W opinii 6,6% badanych prawa w ogóle nie są przestrzegane, a 7,7% nie udzieliło odpowiedzi.

W państwie demokratycznym obywatel może bronić swoich praw. Z badań wynika, że 7,0% badanych zdarzyło się bronić praw powołując się na statut SKE, a 93,0% nie miała za sobą takiego doświadczenia. Przeżycie to w przypadku młodzieży z SKE nie jest zróżnicowane według typu szkoły. Znacząca większość uczniów z LO (94,7%), LZ (96,0%) i z gimnazjum (91,0%) nie miała takiego doświadczenia.

Istotną kwestią w demokracji jest aktywne uczestnictwo w życiu publicznym, zainteresowanie sprawami nie tylko najbliższego otoczenia. Rolą edukacji jest m.in. kształtowanie tego rodzaju nawyków wśród dzieci i młodzieży. Służyć temu może zachęcanie uczniów do angażowania się w różnego rodzaju zbiorowe działania. Aby zorientować się, czy i jak dalece młodzi zetknęli się z tego typu doświadczeniem, zadaliśmy pytanie: „Czy zdarzyło ci się, że ty i twoi przyjaciele spontanicznie zorganizowaliście się w celu załatwienia jakiejś sprawy w SKE?” Twierdząco odpowiedziało 42,4% badanych, a większość przecząco (57,6%); 4,1% nie udzieliło odpowiedzi. Najwięcej te-

go rodzaju doświadczeń mieli za sobą gimnazjaliści (48,8%), na drugim miejscu znaleźli się uczniowie LO (38,9%) i na końcu uczniowie LZ (21,7%).

Zasadniczym celem działalności SKE jest przełamywanie stereotypów między narodami, kształtowanie tolerancji. Dobrze służą temu, m.in. bezpośrednie kontakty między przedstawicielami różnych narodów. Na pytanie: „Jak często Szkolny Klub Europejski, którego jesteś członkiem, organizuje kontakty z europejskimi rówieśnikami?” – wariant „bardzo często” wybrało zaledwie 7,7% osób, „raczej często” – 31,5%, „raczej rzadko” – 39,6%. 21,3% pytanych zdecydowanie negatywnie oceniło swoje kluby pod względem umożliwiania kontaktów z osobami z innych krajów. Na pytanie: „Czy miałeś kontakty z europejskimi rówieśnikami dzięki uczestnictwu w SKE?” 38,0% odpowiedziało twierdząco, a 62% udzieliło odpowiedzi negatywnej.

Celem nadrzędnym działalności SKE jest przygotowywanie do życia i pracy w integrującej się Europie i aktywnego w nich uczestnictwa. Dzielił nas niedługi czas od mającego się odbyć referendum decydującego ostatecznie, czy Polska wejdzie w struktury Unii Europejskiej, czy też nie. Zadaliśmy więc członkom SKE pytanie: „Czy Twoim zdaniem warto, żeby Polska przystąpiła do Unii Europejskiej?” Okazuje się, że 40,7% ankietowanych uznało, że do Unii Europejskiej zdecydowanie warto przystąpić; osób nie do końca przekonanych w tej kwestii było 36,2%. Wybierający odpowiedzi „raczej nie” i „zdecydowanie nie” w sumie stanowili 7,7%. Niemających zdania na ten temat było aż 14%. Na kolejne pytanie, brzmiące: „Gdybyś ukończył(a) 18 lat, to czy wzięłbyś udział w referendum dotyczącym zgody na przystąpienie Polski do Unii Europejskiej?” – „zdecydowanie tak” odpowiedziało 61,2% osób, niepewnych co do swojego zachowania, a więc wybierających wariant „raczej tak” było 24,1%. 4,9% to osoby, które raczej by nie poszły na referendum, a nie mający zdania na ten temat stanowili 7,8%. 2,0% ankietowanych prezentowało zdecydowanie negatywne nastawienie wobec ewentualnego wzięcia udziału w tak ważnym wydarzeniu. Rozbicie na typy szkół pokazuje, że największą liczbę osób zdecydowanych na wzięcie udziału w referendum stanowili uczniowie z LO – 55,4%. Na drugim miejscu znaleźli się gimnazjaliści – 46,2% i na końcu uczniowie z LZ – 42,3%.

Zaprezentowane wyniki badań stanowią zaledwie część z szerszych badań dotyczących postaw młodzieży SKE na terenie woj. lubuskiego wobec demokracji i społeczeństwa obywatelskiego, które to wyniki znajdują się dopiero w opracowaniu. W związku z powyższym nie upoważniają one do wyciągania ogólniejszych wniosków. Dlatego też swoje uwagi ograniczymy jedynie do krótkiego ich podsumowania.

Jak pokazują niniejsze badania, młodzież przystępuje do SKE z własnej woli (opinia większości ankietowanych), a zasadniczym motywem członko-

stwa jest chęć zdobycia wiedzy na temat krajów Unii Europejskiej i własny rozwój. Najpopularniejszymi formami spędzania czasu są debaty, ale w opinii większości respondentów dyskusji na tematy związane z polityką międzynarodową nie podejmuje się w klubach zbyt często. Zdecydowanie korzystniej pod tym względem wypadły kluby funkcjonujące w liceach ogólnokształcących. Mimo że zdecydowana większość młodzieży przyznała, że w ich klubach były omawiane prawa (i obowiązki), to jednak stosunkowo niewielka część badanych stwierdziła, że je zna. Samorzutne organizowanie się w działania zbiorowe na rzecz klubu miało za sobą zaledwie mniej niż połowa wszystkich respondentów. Zarówno pod względem znajomości praw, jak i doświadczeń związanych z angażowaniem w działania społeczne, w świetle badań na pierwszym miejscu znaleźli się gimnazjaliści. Najbardziej cenione przez młodzież zrzeszoną w Szkolnych Klubach Europejskich funkcjonujących na terenie woj. lubuskiego są relacje panujące pomiędzy nauczycielami i uczniami. Młodzież chwali sobie szczególnie możliwość swobodnego wypowiedziania się podczas spotkań oraz szacunek, jaki mają opiekunowie wobec reprezentowanych przez nich opinii.

Można powiedzieć, że dość zaskakujące wyniki przyniosły odpowiedzi członków SKE ujawniające ich stosunek do Unii Europejskiej. Wydawałoby się, że cel, który przyświeca działalności tego stowarzyszenia oraz przynależność do niego powinny niejako z góry przesądzać o prounijnych nastawieniach jego członków. Okazało się, że tak do końca nie jest. Można zatem wnioskować, że w tej kwestii ogromną rolę odgrywają także inne czynniki, a nie tylko sama przynależność do stowarzyszenia.

Kończąc powyższe rozważania, warto podkreślić, że szkoła jest ważną agendą socjalizacji obywatelskiej. Píše o tym Antoni Sułek: „Przez wiele lat uczeń doświadcza dorosłego społeczeństwa za pośrednictwem szkoły, a doświadczenie szkoły i jej praktyka stanowią podstawę, na której uczeń tworzy obraz świata dorosłych i sfery publicznej” (Sułek 1999, 158). Dlatego ważne jest to, jakie stosunki panują w szkole i jak działają instytucje szkolnej demokracji.

W artykule zawarto opis demokratycznego doświadczenia nabywanego przez młodzież w Szkolnych Klubach Europejskich. Wyjątkowość tych stowarzyszeń polega nie tylko na charakterze ich działalności, ale także na popularności, jaką cieszyły się w czasie, gdy prowadzono badania i jaką nadal cieszą się wśród młodzieży. Dzisiaj, jak podają źródła, w województwie lubuskim jest ich już w sumie (w szkołach podstawowych i średnich) 170, a w całym kraju ponad 573 (zob. www.CIE.gov.pl). To sprawia, że stowarzyszenia te spośród wielu instytucji, których zadaniem jest wspomaganie w przygotowywaniu młodych ludzi do życia w ustroju demokratycznym – można uważać za jedne z potencjalnie ważniejszych.

Literatura

- CZACHÓR Z. (brw), 101 pytań o Unii Europejskiej, Warszawa.
- FORUM „Młoda Europa”. Kluby Europejskie (1996), Urząd Rady Ministrów. Pełnomocnik Rządu ds. Integracji Europejskiej oraz Pomocy Zagranicznej, Warszawa.
- KIELSKA M. (2000), Edukacja kulturalna młodzieży poprzez działalność w Katolickim Stowarzyszeniu Młodzieży, [w:] Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży, red. B. Idzikowski, E. Narkiewicz-Niedbalec, Zielona Góra.
- KLUBY Europejskie, Biblioteka Europejska, Urząd Rady Ministrów, Biuro ds. Integracji Europejskiej oraz Pomocy Zagranicznej RP, nr 4.
- KWILECKI A. (1996), Idea zjednoczenia Europy. Polityczno-socjologiczne aspekty integracji zachodnioeuropejskiej, Poznań.
- MŁODZIEŻ szkolna wobec rynku i demokracji (1999), red. K. Kosela, Warszawa.
- RABCZUK W. (1994), Polityka edukacyjna Unii Europejskiej na tle przemian w szkolnictwie krajów członkowskich, Warszawa.
- ROSZKOWSKA M. (1999), Elementy europejskie w kształceniu dzieci i młodzieży, [w:] Transgraniczność w perspektywie socjologicznej. Kontynuacje, red. L. Gołdyka, Zielona Góra.
- , KACZMAREK-MURZYNIĘC I. (2000), Multikulturowe wychowanie. Szkolne Kluby Europejskie jako jedna z form kształcenia europejskiego dzieci i młodzieży, [w:] Vedecka Pojednani, Liberec.
- , ZDULSKI M. (2000), Poprzez edukację do zjednoczonej Europy, [w:] Edukacja kulturalna dzieci i młodzieży, red. B. Idzikowski, E. Narkiewicz-Niedbalec, Zielona Góra.
- SUŁEK A. (1999), Szkoła polska jako doświadczenie społeczne, [w:] Młodzież szkolna o rynku i demokracji, red. K. Kosela, Warszawa.